

Emlékezés Bartókra

A hófehér színpadi paravánra hatalmas Bartók-arcok vetődik: Reizmann Mariann alkotása. Az érzékeny tekintet mintha befelé figyelne. S neszezné a visszhangot, amit munkássága keltett az értő utódoiban. Mert Bartókot s még inkább munkásságának visszhangjait, utóregéseit idézték a róla elnevezett szegedi művelődési központban pénteken este.

Bartókról sokan és sokat beszéltek már. Hitelest, igazat is, idillit, töredékeset is. A szegedi est vendégei egy nemzedék bartóki ihletésű hangjait költötték zenében, celluloidszalagon, költői sorokban, grafikai lapokon, festményen. A mai magyar művésznemzedék egy karakteres csoportja kereste Bartók tiszta forrásába pillantva önnön arcát, szándékait és eredményeit. Azt, hogyan lehet, s miként érdemes kötni életművéhez a legkülönbözőbb műfajokban; hogyan lehet róla és érte szólni évtizedek távolában; miként kapcsolja össze Bartók művészetét a műsálat.

Kass János szegedi születésű képzőművész vállalta a szellemidézés mágiáját. Joggal tehet, hisz megannyi alkotással kapcsolódott a Bartókot és műveit lefordító művészek sorába — illusztrációkat készített *A készakallú herceg várához*, újrafogalmazta a *Canata Profana* tragikus sorsú fiata, a centenáriuma csodaszép *bélyegblokkot tervezett*, s egész munkássága a bartóki modell jegyében épül. Ő hívott vendégeket; barátait, kor- és nemzedéktársait, akik egyek a bartóki költészek, mai művészi feladatok megoldásában. *Dr. Falvy Zoltán*, az MTA Bartók Archivumának igazgatója, a „tisza forrás” képébe ágyazta Bartók-idézé bevezetőjét, s megállapította, hogy mára Bartók a tiszta forrás maga. Reizmann Mariann jóvoltából az üvegtrófényességű, a mikro- és makrokosmosz hangjaira figyelő muzikus nézett le ránk figyelve, figyelmesen és figyelmeztetőn. *Gaál István* filmrendező, aki ebben a városban koptatta a középiskola padjait, s akinek Balázs Béla adott mesterségbeli, Bartók szellemi utrávalót, *Az éjszaka zenéjéhez* forgatott kisfilmjével kapcsolódott az esthez. *Bódis Péter* zongoraművész elsősorban az ismert Allegro Barbaro megszólaltatásával

Nagy László felvétele

Bartók arcképe előtt Gaál István

aratott megérdemelt sikert. *Juhász Ferenc* hatalmas, bartóki ihletésű és kötődésű verséposzából, *A szarvassá változott fiúk kiáltozása a titkok kapujában* című művéből, az e sorsot végigélt szegedi színművész, *Kovács János* mutatott be részleteket, majd *Csengery Adrienn* operaénekes szerzett különleges élményt a hallgatóságának, *Bakki József* szaggatott-zilált, kizárólag az emberi hang fantaszitkusan néhez variációira építő szólókantátájával. Ezután két képzőművész, *Kass János* és *Szalay Ferenc* beszélt kötődésükről. *Kass* elmondta, hogy Bartókot megközelíteni egy más műfaj eszközeivel sem könnyebb, mint maximalisan átélni egy muzikusnak egy partitúrát, s azt előadni a legmagasabb hőfokon. Amikor *A készakallú herceg vára* illusztrációit készítette, a könyv lapjait kapuként felfogva, a kékvörös, fekete-vörös, vörösfekete-arany diszsonanciájából kalapálta ki a mű együttesét. *Szalay* a festő gondjairól, az inspiráló példa nagyságáról szölt. *Tóth János*, a kiváló operatőr és rendező *Bosch Gyönyörök kertje* című művére

készített filmparafrazist mutatva be, végeztil pedig *Kurtág Márta* és *Kurtág György* léptek a zongorához. A zeneszerző egyetlen mondatl konferálta be produkciójukat, mely az egész est mottója is lehetne: „*A Játékokból adunk elő néhány darabot, amit talán megmernék mutatni neki!*”

Egy koncepciózus, végig gondolt és tartalmas heppening részesei lehettek volna a Bartók Béla Művelődési Központ centenáriumi emlékestjének résztvevői, ha nem csúfolja meg a műsört a traktorként zúgó, filmet szakító vetítógép, ha elindul a sokszor kipróbált magnó, ha nem áll le a diavetítő, ha precízen van főlhangolva a zongora. Sokakban fölvetődhetett a kérdés: az ünnepesek központi rendezvényét miért nem tudták pontosan, s precízen megszervezni-megrendezni? Úgy tűnik, az igazság megoldó látszik, a megbízhatóbbnak hitt gépnél mégiscsak fontosabb az ember. Mert a pénteki Bartók-emlékünnepségen minden karcosság ellenére az ember diadalmaskodott a technika fölött.

T. L.

Versenyben

Hol nagy csinnadrattával, árnyalati gazdagsága, ünnepeinkhez és hétköznapiainkhoz simulékony változatosmár-már észrevétlenül, de folyamatosan újít a tévé. Úgy értem, körülbelül az utóbbi egy évben folyamatosan. Amennyiben megszüntet sokéves műsorokat és újakat kínál helyettük; vagy nem is egyszerűen reformál, hanem nem volt, originál adásokkal lep meg. Az új műsorok természetesen műsor szerkezeti változásokat is hoznak, ámbar ezek korántsem nagymérvűek, nem afféle gyökeres átalakítások, inkább csak — adódnak.

Mindenesetre becsülendő törekvés ez a változtatás-újításigény. Vagy inkább kényeszer? Tulajdonképpen egyremeg, hogyan nevezzük az a lényeg, hogy a tévé látványosan igyekszik megtartani múltban meghódított, sokszázéves közönségét. Sokszor elmondtuk már, fenyegetett bizony a nézővesztés veszélye. A televízióknak, melyről kezdetben azt hittük, legyőzhetetlen konkurrensa a színháznak, mozinak, rádióknak, hangversenytermeknek, képtáraknak és hagyományos ismeretterjesztő fórumoknak, szóval e gyorsan hódító, univerzálisnak hitt kultúráközvetítőnek — konkurrensai támadtak. Leggyakrabban a rádióval való összehasonlításban maradt alul. Kivédhetetlennek tűnő adottság-előnyét, a képszerűség varázsát oszlatni kezdte amannak frissesége, rugalmassága, műsorszámlájának színessége,

és a változatos, statikus tévés műsorszerkezetet, a kiüresedett formákat, s a változó életünk igényeihez nem, vagy csak késve igazodó tartalmaso ha egyre többen emlegették rosszállón, s kapcsolták be inkább a rádiót.

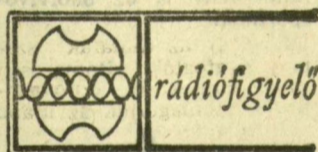
Úgy tetszik, a változásokat is leginkább a rádióprogram inspirálta. A legújabbakat például, az úgynevezett szolgáltató műsorokat, a különféle magazinokat és a több órás, szórakoztató adásokat. Így született az *Ablak*, a *Kalendárium*, a *Vasárnap délután* (és délután), a rövid játékok, s a kulturális magazinok, hetilapok, folyóiratok. Ez utóbbiak között is a legsikeresebb, a *Stúdió* című, több évfolyamnyi életre teremtett kulturális hetilap. Kis túlzásnak tűnhet a legsikeresebb jelző használata, hiszen tévés vetélytársa az emlegetett újítások ellenére sincs még e műsornak; de helyénvaló, ha arra gondolunk, hogy a kezdeti bizonytalankodások után már néhány valóban érdekes, friss, tartalmas számát nézhetjük élvezettel a keddenként megjelenő folyóiratnak. Életre való ötletnek bizonyult az is, hogy több stáb gondolja, ilyenformán talán hosszú ideig elkerülhető a megszokottság, a paneles építkezés, az egyszínűség, az uniformis

veszélye. Azt mondhatjuk, hogy a Stúdió számainak többsége figyelemfeszítő módon tájékoztatja a nézőket egy-egy hét kulturális eseményeiről, a művészeti élet jelenségeiről és tendenciáiról, az aktuális közművelődési „beszédtemák” háttéréről.

Most már „csak” a megszüntetett művészeti műsorok pótlását várjuk, türelemmel. Azaz, a Nyitott könyv című irodalmi adás utódját már nem, hiszen a múlt héten megszületett és „Kortársunk” címre keresztelték. Mástkülönbben igen hasonlít letűnt felmenőjére. Hiszen „szülői”, a műsor készítői ugyanazok, s ugyanazokat a hibákat vétették, mint megannyi „Nyitott könyv”-ben. *Cseres Tibor* mutatták be csütörtökön, pontosabban *Búcsú nélkül* című elbeszélését, melyet megint olyanformán dramatisztáltak, hogy ez nem vált a mű, s az író hasznára. Darabjaira tördelt, felszínes, hatástalan mása támadt a képernyőn a jobb sorsra érdemes írott szónak, s még szerencse, hogy kortársunk, *Cseres Tibor* minden bizonynyal sokkal olvasottabb, hogyssem az elég késői műsor nezői elhitték volna: úgy ír, ahogy az csütörtökön látszott.

Bizakodva várjuk hát a többi kortársunkat, és az irodalom mellé a többi művészeti ág megújított tévés magazinját, folyóiratát vagy hetilapját.

Sulyok Erzsébet

Tenni — ha lehet

A rádióúság ismertetőjének legelső mondatával már vitakozni lehet: „Nyilvánvalóan helytelen valakit azzal az évszámmal jellemezni, amelyben született”. Egyáltalán nem biztos, hogy helytelen. A nemzedékeket ugyanis máig nemigen lehet más kiindulóponttal jellemezni, mint az évszámokkal. A Petőfi-adón múlt héten hétfőn este hallott (és a Kossuthon kedden reggel megismertelt), több szempontból rendkívülinek nevezhető műsor, a *Történelem — cselekvés — nemze-*

dékek egyik legfőbb erénye viszont éppen a vitára ingerlős ki nem mondott, de annál nyilvánvalóbb szándéka volt.

A szerkesztő *Nonn Vera* feltehetően nehéz feladat előtt állt: különböző generációkat képviselő értelmiségiek egyenként is dokumentum- és forrásértékű meditációt kellett — félórán! — olyan csokorba kötnie, hogy a megszólalt emberek (*Falus András* jogász, *Bárdos Pál* és *Csörsz István* írók, valamint *Rabóczi Péter* egyetemi hall-

gató) véleményeiből egyszerűen rajzolódjék ki „a kor, amelyet átélnek a történelmi események és az azokhoz fűződő cselekvési lehetőségek” — melyek egyaránt meghatározó jelentőségűek. Az imigyen előállt fura helyzet következtében egy túl heterogén ám rendkívül fontos részinformációkat közlő műsort hallhatunk. Szintén rendhagyó valaminek számított, ezáltal azonban negatív előjellel, hogy a hallgató egyszerűen nem tudhatta meg, mikor ki beszél.

Mindabból, amit a megszólalók elmondtak, legizgalmasabbnak mindenképpen a mai negyvenesévek generációs vallomása tűnt. Azé a nemzedéké, amely készen kapott politikai célokat, az idősebbekben a háború vértomcskát látta, önmagát pedig a legtitizsábnak hitte a világon. Azután, ahogyan gyűltek a személyes tapasztalatok, úgy vesztette kedvét, s e folyamat inkriminált pontja 1956 lett, belőlük lettek legnagyobb számban disszidensek, s ők voltak azok akik az „adni, adni, adni” pozíciójából indulva érkeztek el oda — ahová elérkeztek. S bár több generáció képviselője mondott véleményét a cselekvés adott lehetőségeiről, a kritikus a fenti nemzedék közép-pontba állítását érezte a műsor legnagyobb szerkesztői erényének.

Sokféle álláspontot hallhattunk, több nemzedék hitvallásának, gondolkodásának megfogalmazási kísérletét. Egy mondatot azonban nem, pedig gyaníthatóan nagy szükség lett volna rá, hiszen egyetemes érvényű bír. Így hangzik: „nem mindig lehet, amit kell, de mindig kell, amit lehet”. S nem is akárcsak mondta: *Bethlen Gábor*, Erdély nagy fejedelme.

Domonkos László

Gémes Eszter

Történetek Rúza Sándorról

A hötyke Ágh megalázása

Sándor elfordult, de a félelmetes láng felcsodott a szemében.

— Oszlán hogy maradná té énvelem? Hát a birtok nem a tied, én mög az én birtalmamba nem vihetlek benneteket.

— Nem muszáj Andrásnak hazajárni!

— Nem-é — bámul a betyár. — Ennyi rossz hogy szorúha egy vászoncelédbe? Elsőbb a bőcsületet hajfította é, aztán meg az ura életit, birtokát is nyugodtan bitangóná!

— Möddig tartózkodik kéd itthon?

— Öt napig maradok: azt kő mondanj mindönkinek, tázlári rokonod vagyok. Ha azt mondád, akkó akik úsmernek, azok két lakattal zárik a szájukat, tudják, hogy névön nem szólíthatnak. Ághot akarom így kicsinység möglegkéztetni, hallom hírt, Garai elmondta, milyen henegecs hogy beszél a betyárokrú. Hírölj velem, hogy ilyen-olyan rokonod itt van, maíd őszszegynnek a szomszédok. Garai is maíd biztatí, biztos, együn, mer nagyon szeret politikázni.

Azt az asszony nem tudta, hogy Garai miért szegődött be Ághoz, hogy őt figyelteti Rúza Sándor.

Tanyaiaknál akkor nagyon divat volt, ha este összemettek szórakozásképpen mesélni, beszélgetni, valami csomagét készítették. Ilvenek voltak egész tepsikkal, tökmag, tányérics kemenceláng

előtt megpirítva; kukorica nagy szitákban pattogatva, télen megfőzve, ősszel zöld csővel egész üstökkel lefőztek. Férfiaknak az asztalon a nagy kóstózcacsó dohány. Eszter is tökmagot pirított kemenceláng előtt a beszélgetőknek. Estére kelvén begyülekezett a szomszédáság, Ágh mindjárt kitént a többi közül hányaveti, fölényes modorával. Tehette, mert ami akkor kiténté tette az embert, mindennel rendelkezett, Zsákos, vékás távolságban voltak a mezsgyéi, gyönyörű ménese, amit eddig azért nem bántottak a betvárok, hogy Esztertől távolabb legyenek a pandúrok. Béréseket, kanászokat, szolgáltatókat tartott. Ő maga gyönyörű férfi volt. Egy lánya volt, meg két fia, általuk még a mezsgyéjét szélesíteni akarta. A lánya neve Terka volt. Feleségére nem volt büszke, mert beteges, törékeny termetű nő volt, a birtokáért vette el, Sándor is akarta, de Ágh is azon volt, hogy egymás mellé kerüljenek. A tekintélyesebb vendégeket az asztal mögé tuskolták. Ők nem törögettek, hanem a pipákat vették elő, hogy bodorfüst-eregetés közben kitérüljön az emberi elme.

Tempósan, nem sietve megtöltötték a pipákat. Eszter már hozta is egy rossz serpenyőben a tűzhelyen dajkálgatott, őrzött parasztat. Annvira kérges volt a kezük, hogy kézzel szedték ki a parasztat a rossz serpenyőből, majd komótosan rápattintották a pipára a kupakot. Ágh politizált volna, de ahhoz nem értett, ugyan Sándor sem. A beszéd így kezdődött:

— Mi újság Tázláron, őcsémuram?

— Jobb nincs, jó vót a búza, mög a szőlőtermés is.

— Itt is! — felel Ágh. — Mondtad csak, őcsém, ott ki van-é tűzve annak a bitangnak a fejére a vérdíj?

— Ki az a bitang?

— Még olyan pupák is kerül, aki ezt nem tudná?

— Tudom, hogy sok a bitang az országba, azér nem tudom, mík van láb alatt?

(Folytatjuk.)